

PODNIĘĆ SIĘ (160) *vb pf*

się (97), się (63).

o jasne; w *inf* -e- (4), -é- (3); -e- *Mącz* (2); -é- *Strum*; -e- : -é- *MurzHist* (1:2); w *fut i imp e* oraz o jasne; w *praet i con* -ośł (3) *OpecŻyw* (2), *MurzHist*, -óśł (1) *Mącz*; -eśli; w *part praet act* -oswszy (2) *OpecŻyw* (2), *MurzNT*, -ósszy (1) *Oczko*.

inf podnieść się (22). ◇ *fut 2 sg* podniesiesz się (1). ◇ *3 sg* podniesie się (14). ◇ *2 pl* podniesiecie się (1). ◇ *3 pl* podniosą się (4). ◇ *praet 1 sg m* -m się podniosł (1). ◇ *2 sg m* podniosłeś się (2). ◇ *3 sg m* podniosł się (30). *f* podniosła się (11). *n* podniosło się (7). ◇ *2 pl m pers* podnieśliście się (1). ◇ *3 pl m pers* podnieśli się (9) [w tym: -fli (5), -śli (3), -fzly (1)], podniosły się (1) [cum *N pl*: cherubinowie] *Leop*. *m an* podnieśli się (1) [cum *N pl*: gryfowie]. *subst* podniosły się (8). ◇ *plusq 3 sg m* był się podniosł (3), podniosł się był (2); był się podniosł *KrowObr*; był się podniosł : podniosł się był *HistRzym* (1:1), *Paprup* (1:1); ~ był (3) *KrowObr*, *HistRzym* (2), *beł Paprup* (2). *f* podniosła się była (1). *n* było się podniosło (1) *Leop*, podniosło się było (1) *HistRzym*. ◇ *3 pl m pers* byli się podnie(s)li (1). ◇ *imp 2 sg* podnieś się (8), podniesz się (1) *OpecŻyw*. ◇ *2 pl* podnieście się (1). ◇ *con 2 sg m* podni(o)słby się (1) *BudBib*. ◇ *3 sg m* by się podniosł (4), byle się podniosł (1). *f* by się podniosła (4). ◇ *3 pl subst* by się podniosły (1). ◇ *con praet 2 sg f* by się była podniosła (1). ◇ *part praet act* podniosszy się (7) [w tym : -fzly (3), -zly (3), -żly (1)], podnioswszy się (5) [w tym: -swszy (4), -zwszy (1)], podniowszy się (4); -osszy *RejPos*, *HistLan*, *RejZwierc*, *Oczko*, *WujNT* (2); -oswszy *OpecŻyw* (2), *MiechGlab*, *RejPs*, *MurzNT*; -owszy *BibRadz*, *BielKron*, *WujJud*; -osszy : -owszy *HistAl* (1:1).

Sł stp s.v. podnieść, Cn brak, Linde XVI – XVIII w.

1. *Przemieścić się w górę; erigi PolAnt, Vulg, Modrz; erigere se HistAl, Vulg; devari, tolli Vulg, PolAnt; ascendere, elevare se, sublevare se HistAl, exstare Mącz; exaltare se PolAnt (64)* : ale byście rzekli górze: Podnieście/ rzucić się w morze/ natychmiast się to stanie. *OpecŻyw* 74; *RejKup* aa7v; *BibRadz Mar* 11/23; tá rybá [balena] krom pomocy podniowłzy się nawiętłzy okręt przewroci. *BielKron* 295; Podnieście się wieczne brany Wnidzie tam Krol wieczney chwały. *MWilcHist* E2v; *WujNT Matth* 21/21, *Mar* 11/23.

Zwroty: »ku gorze podnieść się« (1): á fñadz byście mocy ich á prozność ná wagę położyli dáleko się fñadz mocy ich ku gorze podniofą. *RejPs* 90v.

»podnieść się na wyższe miejsce« = *stanąć wyżej* (1): Demofstnened tedy podniofl się ná wyższe mieyfce [elevans se]/ á ręką vczyniwłzy milczenie ták poczał mowić *HistAl* D5v.

»podnieść się od ziemi [na ile]« (1): Extat a pede sesquipede, Podniósł się od ziemi ná pułtory łtopy. *Mącz* 112b.

a. *Wstać* (26) : A podniowłły się mily Iezus/ rzékł ku onéy niewieście *OpecŻyw* 78, 86; *RejPs* 139; *HistAl* F2v, L2; *MurzNT Ioann* 8/10; iuz fiedź iáko drewno/ Bo iáko się podniefiefł/ odepchną cie pewno. *RejWiz* 16v; *RejFig* Cc8v; Tedy zaráz pan łtary podniowłłzy się máło/ Vczynił rzecz do włzytkich iák ná to fłufzłzáło. *HistLan* Ev; *SkarŻyw* 56; *WujNT Luc* 13/13, *Ioann* 8/7, 10.

podnieść się z czego (5): *OpecŻyw* 68; podnies się málucżko krolowa s łtolcá twego *HistAl* A6. Cf *Zwroty*.

Zwroty: »podnieść się na bałuczku [= na czworakach]« (1): A on to/ podniefie fie ná bałuczku/ y páthrzy oczy wytrzeźczywłzy *Górndworz* T2v.

»podnieść się z łoża, na łożu« = *erigere se de a. in lecto* *HistAl* (1:1): Gdy było o poł nocy podnioł fie s iwego łożá *HistAl* Nv, N3v.

»z miejsca się podnieść« (1): á gdyście chcieli táncowác/ żaden zwas nietylko wedle gránia fkákác/ ále y z mieyfca fię podnieść niemogł [*sed ne erigi quidem poterat*] *ModrzBaz* 52v.

»podnieść się na nogi, na nogach« [*szyk zmienny*] (1:1): a waz [*lege: wąż*] bill thak wyelky yfz gdi fzye na Nogach podnyoł theda głowa nyeba fzyegall. *LibMal* 1554/191; *RejZwierc* 265.

»podnieść się z ziemie« (1): A rzekłszy tho przyśzedł k sobie y podnioł fie z ziemie [*et erexit se de terra*] *HistAl* F5.

Szereg: »powstać i (a) podnieść się« = *exurgere atque erigere se, levare se et attollere se* *Mącz* [*szyk 2:1*] (3): *Mącz* 435c, 457d; Ano wiązáłifmy fnyopy ná polu/ á oto powftał fnyop moy y podnioł fię [*surrexit ... et etiam stabat*] *BudBib Gen* 37/7.

Przen: O Bogu (1) :

Zwrot: »podnieść się na nogi« (1): áno ty bárzo fńádnie możeż potłumić ty fpráwy ich máło fie podniołwfi ná nogi fwoie. *RejPs* 108v.

b. *Wzbić się w górę, wzlecieć* (zwykle: w powietrze) (11) : I wyzrałem że fie iedno pierze podnioflo *Leop* 4.*Esdr* 11/26; Y podniołfy fie Cherubinowie *Leop Ez* 10/15; *BudBib Ez* 10/15, 4.*Esdr* 11/26.

podnieść się od kogo, od czego (4): podnioł fię obłok od przebytku zborowego. *BudBib Num* 10/11, *Ez* 10/4. *Cf Zwroty.*

Zwroty: »podnieść się ode dna« (1): Zafię gdy będzie [*obłoczek*] w pofrzodku vriny: iż fie podniefie odedna pływaiącz w pofrzodku Enoremą zową *FalZioł* V 10v.

»podnieść się wzgorę« [*szyk zmienny*] (2): A ták Grifowie mnimáiąc áby mieli dofiádz onego mięfa wielkim pędem podniefli fie z Alexandrem wzgorę [*altitudinem ascenderunt*]. *HistAl* M5; *Oczko* 6.

»podnieść się od ziemie« (1): A Cherubinowie rościągńawłzy fkrzydłá fwoie podniefli fię od ziemie [*et elevati sunt a terra*] przed oczymá moimi *BudBib Ez* 10/19.

c. *Wzniesić się wraz z poziomem wody* (1) : A korab Noego [...] podnioł fię y pływáł po wodzie. *SkarŻyw* 270.

d. *W znaczeniach przenośnych* (17) :

a) *Oderwać się od spraw ziemskich; zwrócić się do Boga; zyskać łaskę bożą; osiągnąć określone wartości duchowe* (12) :

podnieść się do kogo [= do Boga] (2): Lud moy z fobą trwożyć będzie/ iż fię mnie fthał odpornym/ á wżákoż prorocy go do Nawyższego námawiáli/ á przedfię żaden nie podnioł fię do niego. *BibRadz* Os 11/7. *Cf* »z myślami się podnieść«, »z sercem się podnieść«.

podnieść się do czego (1): gdy náłzą pracą porátowani do widzenia fię twarzy Bożey vmárli podniołá *SkarKaz* 383b.

podnieść się ku komu [= ku Bogu] (1): iakołz by [*Bóg*] mu czego mogł odmowic byle się on tilko podnioł ku niemu *MurzHist* I3.

podnieść się na co (2): *SkarŻyw* 253; *Ciało/ mowi Mędrzec/ obciąża dużej/ iż fię ná wyfokie rozumienie podnieść nie może SkarKaz* 277a.

podnieść się czym (2): wy ktorzy wftanie błogoflawionem iefteście/ za łatwią to rzecz pokładacie i rozumiecie/ żeby człowiek mógł się podnieść vfanie^m wBoga kiedy iedno chce *MurzHist* P2v. *Cf* »myślą się podnieść«.

cum inf (1): Day iey owocu pokuty y z wodą fkruchy/ á przez to dwoie podniefie fię przez nabożeńftwo przyiąć frogość pokuty. *HistRzym* 66.

Zwroty: »myślą [nad co], z myślami [do kogo (= do Boga)] się podnieść« (1:1): *RejAp* 95; chcę myślą fię nád wżyftkie rzeczy ziemfkie podnieść *LatHar* 603.

»z sercem się podnieść [do kogo (= do Boga)]« (1): *Iż ci wftąpili w niebo/ to ieft/ iż gdy fię iuż z myflłami á z wiernymi fercy fwoyemi podniefli do Pána fwego/ iż ie iuż ogárnęło niebo RejAp* 95.

»wysoko się od ziemie podnieść« (1): dla wielkiew fłábości wiáry/ wyfoko sie od ziemie podnieść niemogą *KuczbKat* 360.

»wzgorę się podnieść« (2): *KuczbKat* 360; Czemużeś ták fklonny do ziemie człowiecze? obroć fię á wzgorę fię podnieś *SkarŻyw* 120.

b) O Bogu (5) : Rácźze fię yuż łam podnyeść Pánye w twey możności *LubPs* F.

Zwroty: »podnieść się nad niebiosa [czym], wyższej nieba« (1:1): *LubPs* O2v; O látom niepodległy/ y wieku żadnemu/ Podnieś fye wyżlżéy niebá *KochPs* 167.

»podnieść się na wysokość (wysokości niebieskie)« [*szyk zmienny*] (2): GDyżeś fprawiwłfy wfllytki fprawy łobie potrzebne na ziemie podniofleś fię od nas nawyfokofci niebieskie panie ná *RejPs* 192, 168.

2. Wykonać ruch w górę (o częściach ciała) (4) :

Frazy: »nie śmie się podnieść głowa« (1): A takim fię barzo leknał. Niefmiem przemowicz ny flowa A niefmiem fię podniefcz głowa. *RejKup* Hv.

»podniosły się oczy [czyje]« = *ktoś patrzy wyniośle* (1): PAnie nie wyniošlo fię w nicym ferce moie: áni podniosły fię oczy moie [*neque elati sunt oculi mei*]. *Leop Ps* 130/1.

Przen (2) :

Fraza: »podniosła się sroga ręka [boża], srogość ręki [bożej]« (1:1): Tu fię dopiero podnioflá frogość ręki nad niemi páná náflłego *RejPs* 157v, 157v.

3. Stać się wyższym, podnieść swój poziom (13) : y będzie co krzywo/ profto/ á co fię podniosło (będzie) równo [*et altitudines in planiciem*]. *BudBib Is* 40/4; *SkarŻyw* 536.

podnieść się na co (1): Podnieście fię też vtwierdzenie ziemie ná wyniofle wielce gory *LatHar* 400.

podnieść się nad co (1): Będzie/ powiáda/ w ofłátnich dniách zgotowaná gorá pańfka ná wierzchu gor/ y podniešie fię nád wżyftki págorki *SkarJedn* 9.

W przeciwstawieniu: »podnieść się ... zniżyć się« (1): Potym też [...] P. Bog [...] y to fpráwił/ áby sie podnioflły gory/ á zniżyły polá *KuczbKat* 20.

Zwroty: »podnieść się pod obłoki« (1): y chcieli łobie zbudowác wieżę/ ktoraby fię byłá podnioflá aż pod obłoki. *RejPos* 149v.

»wysoko się podnieść« (1): á gdy fię wyfoko płomień podnioł/ wrzucono weń Pánienkę Bożą. *SkarŻyw* 152.

a. *O wodzie* (6) : y podniołly fię wełny morzkie. *WróbŻółt* kk7; *LubPs* V3; *Nád práwo* poľpolite/ rzece łtánąć y podnieść fię [...] kazał. *SkarKaz* 578a.

podnieść się nad co (1): *Pirwłlégo* dnia/ *Morze włlytko* nad gory włlytki podniefie fię piętnáćcie lokci ku wyfokołci. *OpecŻyw* 193.

Z określeniem wysokości (2): *OpecŻyw* 193; *Abowiém* czáfu *Goścínney* wody/ musi fye wodá podnieść/ *nád miárę* łokciem y dwiemá. *Strum* H3v.

Zwrot: »podnieść się wysoko, ku wysokości« [*szyk zmienny*] (1:1): *OpecŻyw* 193; *Wody* morfkie wyfoko fię podniołá *SkarKaz* 5a.

4. *Wzmóc się, udoskonalić się* (6) : toż fię dopiero ten ięzyk [= *łaciński*] podnioł/ y przyfzedł ku tey dołkonáłości/ ktorą teraz widzimy. *GórńDworz* F7v; *SkarKazSej* 667a.

Zwroty: »do nieba ku Panu Bogu się podnieść« (1): tych opłakanych czałow/ ktorých się náwięcyi złość ludzká/ do nieba ku panu Bogu podniosła *MurzHist* B2.

»wysoko (wyszszej) się podnieść« (3): im fię wyłzłzey podniołá ich [*państw*] możność/ thym więtfzá liczbę wnétrznych nieprzyiacziół máią *GórńDworz* Gg6v; *SkarŻyw* 115; *Ktore* wolności dáley fię pod *interregna* wytárgowáły/ y rozłzerzyły: y ták fię wyfoko podniołly/ iż wpádły w wielką pychę y niepołfułzeńftwo *SkarKazSej* 692a.

5. *Wywyższyć się społecznie* (10) :

a. *Zyskać znaczenie, potęgę, bogactwo; podźwignąć się z upadku* (8) : *Weyźrzy* Pánie ná vtrápienie moie/ boć fię podniołł [*erectus est*] nieprzyiaciel moy. *Leop Thren* 1/9; *BibRadz Am* 7/5; *BielKron* 136v; [Nie wiem, czemu Moskiewski tak teraz podniołł się; musi podobno w Tatarach mieć nadzieje *PiotrDzien* 289.].

podnieść się z czego [= *dzięki czemu*] (1): ten *Sieciech* barzo fię bel podniołł zonich *Fortunnich* poľlug y zláłki *Panłkiei* *Paprup* B2v.

Zwroty: »ku gorze, wzgorę się podnieść« (1:1): *LubPs* K2; *Páni* [...] *Po* drugie rękę łudze nowemu podáłá/ *Mowiac* bądźże mi wierzen/ á *fnadź* w krotkim czelie/ *Iście* fię twoy łtan znáćźnie ku gorze podniefie. *RejWiz* 27.

»[czym] z nędze się podnieść« (1): *czegółz* się iá dobrégo mám nádziewáć? *ktorem* się męłztwem łtyi nędze podnieść? *MurzHist* E4.

Szereg: »podnieść się i wsláwić« (1): *Gdy* fię tedy *Cárograd* wielce podniołł y w łławil/ [...] *Biskupi* niektorzy *Cárogroccy* [...] bráli to przedfię [...] / iż tam ma być głowá *duchowieńftwá* *SkarJedn* 173.

b. *Uznać się za wyższego [nad kogo]* (2) : Tak macie że *vmysł* moi/ otem *myłli* ielłiby się iáko nad Boga podnieść mogł *MurzHist* O3v.

Szereg: »nie podnieść się ani podwyższyć« (1): *Ty* łá łłowá *Grzegorzá* *Biskupá* *Rzymłkiego*/ *kthory* fię ielłtze ná ten tás był *nád* inłze *biskupy* nie podniołł áni *podwyłłczył*. *KrowObr* 6v.

6. *Wbić się w pychę, zhardzieć; elevari* *HistAl*, *Vulg PolAnt*; *exaltari* *Vulg* (48) : *LibLeg* 11/56; *Leop Ez* 16/50; *SkarŻyw* 473; *Podniołly* fię/ *mowi* *Prorok*/ *corki* *Syońłkie*: *chodzą* z wyćiągnioná łzyiá/ *mrugáiąc*/ á *powáźnie* połtępuiąc. *SkarKaz* 580b.

podnieść się z czego [= z *jakiego powodu*] (8): Bolefław Sin iego Waletzni y barzo Fortunni [...] podniofl sie bel z onego łcełtzia *Paprup* B2; *SkarKaz* 580b. Cf »w pychę się podnieść«.

podnieść się czym (1): Y obrociwłszy fię do vcźniow powiedział: Wy go niemym wołem zowiecie: ale ten woł ták ryknie/ iłz go świat wżyciek łyżyc będzie. Tym fię on nie podniofl *SkarŻyw* 201.

W przeciwstawieniu: »podnieść się ... upokorzyć się« (1): Iam fię w pychę podniofl/ a tys fię wielmi vpokorzył. *OpecŻyw* 23.

Zwroty: »podnieść się w, na hardość« [*szyk zmienny*] (1:1): *RejPos* 200; Teraz żadney krzywdy nie máiąc ná wielką y łzkodliwą hárdość podnieśliście fię. *SkarKazSej* 693b.

»w pychę, ku pysze, pychą się podnieść« [*w tym: z czego* (6), (*na*)*przeciw(ko) komu* (= *Bogu*) (4), *dla czego* (1), *iż* (1)] = *in superbiam elevari HistAl*; *superbe agere PolAnt* [*szyk zmienny*] (30:1:1): *BierEz* R4v; *OpecŻyw* 23; *PatKaz II* 23, 25, 32v; Zatim Turek podniozłszy fię pychą z onego zwycięłwa [*Elatusque victoria*], wziął moczą ziemię Peloponełum *MiechGlab* 67; *HistAl* D; Abowiem gđzieby ináčzey było/ żeby [*sędzia*] fye álbo w pychę podniofl/ álbo dla łákomłtwá á gniewu od łpráwiedliwołci vniofl/ [...] wiedzic ma zápewne/ iże go Pan Bog [...] łáđzic będzie. *GroicPorz* c2; *KrowObr* 7 [2 r.], 21v, 30, 31v, 34, 235; Tedy fię ták w duchu łwym ku pyłze podniełie [*Tunc transgressus est spiritus*] *BibRadz Hab* 1/11, *Deut* 18/20; Krol Kázimierz [...] zamki thakież miáłtá [...] pod łwą moc zdobywał. A s they przyczyny podniofl fię w pychę/ w rołkołz/ y w lubość *BielKron* 374v, 245v, 315, 395v; dwu telko przypomnię męłczyzn/ obu młodych/ obu wielkich pánow/ á ktemu czáfu zwycięłtwá kiedy człowiek półpolicie y naypodleifzy/ w pychę/ á w łwowełństwo fię podniełie. *GórnDworz* Aa; *HistRzym* 45v, 46v; *RejPos* 306v [2 r.]; *RejZwierc* 53v; á iefli łami fię z tego co odemnie maćie/ w pychę podniełiećie/ [...] odpádniećie od łálki mey *SkarŻyw* 258, 291. Cf *W przen*.

»wysoko się podnieść« (1): Tam fię potym Papiże ták wyłoko w pychę podniełli/ iż [...] *KrowObr* 34.

W przen (8) :

Fraza: »podniesie (*a. podniosło*) się serce [*czyje*]; podnieść się na sercu« [*w tym: w pychę* (3)] = *elevatum est cor, exaltabitur cor Vulg* (7;1): A gdy fię było podniosło łerce iego/ y duch iego vdał fię był vpornie ná pychę *Leop Dan* 5/20, 2.*Par* 26/16, *Dan* 11/12; wpómionął/ że ná łożu leżąc/ podniosł fię było łerce iego w pychę *HistRzym* 45v, 41, 66v, 112; A (potym) podniozłby fię ná łercu twym/ y zápámietáłz Iehowy Bogá twe⁸⁰ *BudBib Deut* 8/14.

Przen (2) :

Fraza: »pycha się podniosła« (1): Pychá z twoią hárdością/ áczby fię podniołłá/ Y nogi nád obłoki/ głowę wyżłzey wzniołłá/ Iednák łmiećiami będzie/ od onych rzeczoná *GrabowSet* D4v.

Zwrot: »[*przeciwko komu*] hardością się podnieść« (1): á włzákoż nie iefł rzecz łłufzna nam Polakom/ przykłády obcych Pánow chwalić/ czym by fye łkłonność KRowow náłzych przeciwko nam nieznośná hárdość [*lege: hárdością*] podnieść mogłá. *OrzRozm* L4.

7. *Powstać, ukazać się, zostać zesłanym* (1) : Wyłfedł Lew z łożyłká łwego/ á zboycá fię narodow podniofl [*se levavit*] *Leop Ier* 4/7.

8. *Wszcząć się* (4) :

podnieść się przeciw komu (1): Szofła [*choroba*]/ grzechy y złości iáwne/ ktore się przeciw Pánu Bogu podniołły *SkarKazSej* 664b.

Fraza: »wojna się podniosła« [*w tym: na kogo* (1)] (3): zá których rofkazániem tá woyná Wárnienfka podniołła się była *OrzJan* 121, 70, 119.

9. *Wystąpić przeciw; calcaneum erigere HistAl; elevari Vulg; elevare se PolAnt* (9) :

podnieść się przeciw(ko) komu, przeciw czemu (8): Aíexander [!] [...] tak się wneth przeciw wżitkim kroleśtwam na zachod łonca podniołł *BielŻyw* 149; *HistAl* D7; ále podniołles się przeciwko Pánuiącemu ná Niebie *Leop Dan* 5/23; *BibRadz Ps* 7/7; *WujJud* 9v; *KochPs* 50; *SkarŻyw* 298; *SkarKaz* 43b.

podnieść się na kogo (1): nic nie wygramy gdy się ná nas pogáńfkie woýfka podniołá. *SkarKazSej* 685b.

Szereg: »zbuntować i podnieść się« (1): á owi záś zbuntowawfzy y podniowfzy się/ przeciw Moyzełzowi y Aáronowi/ [...] írogá kaźń ná łobie odniełli *WujJud* 9v.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) :

Zwrot: »wyszej się podnieść« (1): *Altius insurgere, Wyfłzey się podnieść. Mącz* 435c.

Synonimy: **1.a.** *podźwignąć się, powstać, wstać*; **b.** *podlecieć, wzbić się, wzlecieć*; **5.b.** *podwyższyć się*; **7.** *powstać, ukazać się*; **8.** *począć się, wszcząć się, zacząć się*; **9.** *wystąpić, zbuntować się.*

Formacje współrdzenne cf NIEŚĆ.

Cf **PODNIESIENIE, PODNIESIONY**

KW, MM